

Κερόη, Κερόεσσα – „рогатата” [Hesych., fr. 3, §3, p. 147 Müller; Georg. Codin, p. 4; y Steph. Byzant. s.v. 190 Βυζάντιον – Κ<ε>ροέσσα], дъщеря на превърната в крава възлюбена на Зевс Ио – дъщерята на речния бог Инахос и цар на Аргос [Apollodor, 2, 5 = Hesiod, Каталог на жените, fr. 124 = Acusilaus, FGrHist 2, fr. 26]; според една от митологическите версии – майка на Бизас, епоним на града Бизантион.□

□

Според най-ранния разказ, съхранен от Дионисий Византийски (2 в.сл.Хр.) в неговото съчинени Anaplus Bospori или De Bospori navigatione – Пътуване през Босфора или За навигацията на Босфора [frg. 18-22, 28-30 Müller], Ио родила К. при олтара на Семестра (Σεμέστρη или Σεμύστρα – дн. Силивритепе) под едноименния хълм, при сливането на двете реки Барбюз(и)ос и Кюдарос малко преди да се вляят в залива Керас (Κέρας – τὸ κέρας, гр. рог) или Златния Рог (Хризокерас: Χρυσοκέρας) [Dion. Byz., Anaplus Bosp., frg. 18-19, p.26 ff. Müller; Dion. Byz., Bosp. Nav., p. 11f, 88 Wescher; Georg. Cedr., II. 80B; Niceph. Greg., ii 847, 858, 1291 Bonn; вж. още Himer., Or. 7§6; Apollodor., 2, 1, 3; Polybius, 4, 43, 6; Hesych., fr. 4, §8, p. 148 Müller; Codinus, De orig. Const., p. 4 Bonn; Etym. Magn. s.v. Βόσλορος; Oberhammer: 5-6]. Там било основано най-старото тракийско селище на бъдещия град на Бизас, според древните легенди. В своите странствания превърната в крава от ревнивата съпруга на Зевс, Хера, □ Ио преминала през Босфора, [с предишно име Тракийски брод, Πόρος Θράκιος; Apollod., 2, 1, 2-3], давайки му името боос порос (βοός πόρος), т.е. крави брод [Hesych., fr. 4, §5-9 = FHG IV, 147-148 Müller]. Когато възвърнала човешкия си образ, тя родила там дъщеря, наречена К. според някои версии – по името на залива [Georg. Codin, p. 4]. Според други, обаче, по нейното име синът ѝ Бизас по-късно нарекъл така залива, на който бил построил своя град [Procop., De Aedificiis, I, 5, p. 191 Dindorf: Κέρας οἱ ἐπιχώριοι Κερόεσση τῇ Βυζαντος μητρὶ τοῦ τῆς πόλεως οἰκιστοῦ ἐπωνύμως καλοῦσιν].□

Хезихий [Hesych., fr. 4, §8, p. 148 Müller] добавя, че според някои мястото се наричало Керас (Κέρας) или „рог” в чест на рога на козата Амалтея и символизиращо плодородието и изобилието, което носело на местното население. Тези митологични асоциации може би рефлектират в монетните типове на Бизантион от времето на Константин I Велики, които представят Тихе на града с рога на изобилието и клонче – евентуално лаврово [Alföldi 1947: 16; Alföldi 1948: 3].

Дионисий Византийски, в перифраза на П. Жил [Dionys. Byzant., fr. 18, p. 28 Müller; Gilles 1729], също разказва, че дъщерята на Ио носела следите на нейната трансформация и от двете страни на челото ѝ имало две издатинки като рога:□

Hanc tollens Semystra lactate et nutrit gerentem insigne transformationis maternae; cornuum enim typi ex fronte eminebant, unde appellatur Ceroessa.

Поради това тя била наречена „Рогатата”. К. □ била отгледана там, където била родена, от нимфата Семестра [Hesych., frg. 3, §5, p. 147 Müller], която по други версии била майката на Бизас [Фол 2001, 190-197].□

Хезихий продължава митологичния разказ с уточнението, че К. превъзхождала всички други тракийски девойки по красота, поради което Посейдон се влюбил в нея и от тяхната любов се родил – отново при олтара на Семестра – Бизас, „мъж почитан подобно на бог”, когото отгледала нимфата Бизие [St. Byzant., s.v. Byzantion; Eustathius on Dionys. Perieget., 803]. Мнозина съвременни изследвачи от Й. Своронос

[Svoronos 1889, 74–77, Pl. 1,1-2; срв. Head 1911, 266, 268] насам се опитват да видят в някои изображения върху монети на Бизантион от 4 в.пр.Хр. и 2 в.сл.Хр. с фигура на крава алюзии с мита за Ио, дъщерята на Инахос.

Митът за К. има по-скоро етиологичен характер и обяснява появата на топоними като Боспорос и Керас (Хризокерас – Златния рог) в тясна връзка, разбира се, с този на Бизантион. Тя е изглежда вторична фигура в местната митологична генеалогия на Бизантион, породена от интерполирането на мита за злополучната дъщеря на царя на Аргос и речен бог Инахос, Ио, измествайки по-архаичната локална нимфа Семестра. Затова и Семестра се раздвоява, превръщайки се или в дойка на майката на бъдещия херос-епоним на града, или на него самия. В един от вариантите, разказани от Хезихий [Hesych., fr. 4, §5-9 = FHG IV, 147-148], Бизас е автохтонен тракийски цар, син на местната нимфа Семестра, но отгледан от местната изворна нимфа Бюзиа, която по думите на Хезихий и към негово време (6 в.) все още снабдявала с вода византийското население [Hesych., fr. 4, §9 = FHG IV, p. 148; Dion. Byzant., 24, Chron. Pasch., 265, 12-40, p. 494 Dindorf; John Malal., Chron., 13. 320; Procop., De aedif., 1. 5]. Пасхалната хроника идентифицира извора с построения от император Адриан (117-138 г.сл.Хр.) акведукт. Вписването на местното митологично повествование в една по-широка общоелинска митологична рамка, какъвто е митът за Ио и Зевс, не е изненадващ и несвойствен за локалните традиции маниер и отразява естествен етап от тяхното развитие [Clarke 2008: 169-171]. Това съчетание не е случайно, защото Ио като дъщеря на аргивския цар Инахос привнася към местната традиция (псевдо-?) исторически мотив за евентуалното участие на аргивски колонисти в основаването на града, както може да се провиди в редица извори [Constant. Porphyg., De them., 2, p. 46: Αὐτὸ δὲ τὸ Βυζάντιον Μεγαρέων καὶ Λακεδαιμονίων καὶ Βοιωτῶν ἔστιν ἄποικία; вж. оракула, даден първо на аргивците, според Hesych., fr. 4, §3, p. 147 Müller, за разлика от варианта у Dionys. Byzant., §23 Wescher, p. 11; Страбон, 7, 6, 2 и Steph. Byzant., s.v. Βυζάντιον, който Делфийският оракул дава на мегарци].□

Традицията е била изглежда дълбоко вкоренена в митологията на Бизантион, защото фрагментирани асоциации от нея се долавят в една намерена през 1981 г. и публикувана през 2011 г. надгробна епиграма върху саркофага на актьора от Бизантион Евелпистус, син на византиецца Созус [Avram – Jones 2011, 126-134; срв. Staab 2011, 97–102; срв. Dion. Byzant., p. 36 W; Anth. Pal. VII 169; Constant. Porph., De Them. II. 12; Ps. Simeon Logoth., p. 729 Combefis]. В епиграмата Бизантион е характеризирани като Εἰναχίας γαίης, „Земя на Инахос“ [за ἰναχίης βοός вж още Codin., p. 9 Bonn; Const. Porphyrog., De them. II, p. 30 E Bandury; Suda, s.v. Βοίδιον; и особено – Anth. Palat., VII, 199].□

Според Пасхалната хроника [265 b, срв. 264, d, 285. a. b, 322 c.d] съпругата на Бизас, Фидалея [Фол 2001, 190-197], обявила К. за Тихе на града, асоциирайки този институционален акт с построяването на емпориона и старите Константинополски стени „от море до море“, т.е. града на (Бизас на) Историческия полуостров. Следи от култа ѝ могат да се доловят в по-късните сведения на византийските автори, описващи Тихе на града от 6 в. насетне. Особено видим става той във връзка с осветяването на изградения по повеля на Константин Велики град, наречен на неговото име. В описанията на византийските автори, възкресяващи ритуалната ситуация около освещаването на Константинопол, Тихе на града вече е силно усложнена от характерния за късната античност синкретизъм. Тя съчетава редица божествени фигури, в които обаче рефлектира архетипалната природа на характерната за Източното Средиземноморие и тракийските религиозни представи Велика богиня-майка (Реа – Кибела), придружавана от своя божествен син. Кедрен [Cedren, I, p. 496 Bonn.] и Зонара в Epitome Historiarum [Zonaras 13, 3 Dindorf III, p. 180] изрично ни информират, че Константин посветил новоосновения си град на Майката на боговете.

Императорът институционализира един многопластов образ като Тихе на града, който в някои свои аспекти съхранил и древните местни митологични и култови традиции [Parastaseis Syntomoi Chronikai 34; Patria Constantinopolis 29; Alföldi 1948: 111; Dagron 1974: 43-45; 373-374; Lozanova 2013: 163-180], свързани евентуално с култа на К. Забележително е описанието на Йоан Малала на безкръвното жертвоприношение (със зърно и вино), което Константин извършил в чест на Тихе на новоосновения град

през 330 г. По подражание на традициите на Рим той дал на Тихе на своя град мистерииното име Антуса (Ανθοῦσα или Флоренция: „Цъфтяща“). „Този град, добавя Йоан Малала, бил основан най-напред от Фидалиа, и Тихе на града тогава била наречена Керое” [Malalas 13, 7, оп. 320; Garstad 2005: 85-135]:

Malalas 13, 7: ... τὴν δὲ τύχην τῆς πόλεως τῆς ὑπὸ αὐτοῦ ἀνανεωθείσης καὶ εἰς ὄνομα αὐτοῦ κτισθείσης ποιήσας τῷ θεῷ θυσίαν ἀναίμακτον ἐκάλεσεν Ἀνθοῦσαν. ἦτις πόλις ἐκτίσθη ἔξ ἀρχῆς ὑπὸ Φιδαλίας• καὶ ἐκάλεσεν τότε τὴν τύχην αὐτῆς Κερόην

Филосторгий [Philostorgius, Eccl. Hist. 2.1.2.17] и Пасхалната Хроника [285 а, р. 528] също потвърждават, че Константин посветил своя град на Тихе, на която дал името Антуса. Пасхалната хроника препредава почти дословно, макар и в силно съкратен вид същото сведение, отнасяйки свещенодействието към 328 г., две години преди тържественото освещаване на 11 май, 330 г.:

Cronicon Paschale 285 а, р. 528 Dindorf: ... τὴν δὲ τύχην τῆς πόλεως τῆς ὑπὸ αὐτοῦ ἀνανεωθείσης ποιήσας θυσίαν ἀναίμακτον ἐκάλεσεν Ἀνθοῦσαν.

Асоциирането на Тихе на Константинопол – К. с Флора, мистерииното име на Фортуна на Рим, има чисто политически и идеологически характер. Но Тихе на Константинопол няма нищо общо с Фортуна на Рим и асоциациите са чисто външни. Ясната диференциация между двете митологични фигури се долавя както от монетосеченето през 4 в. [Gneschi 1912: 136–138; Alföldi 1947: 16; Alföldi 1948: 3], така и от скулптурните изображения [Strzygowski 1893, 141-153] и култовия им контекст. Архетипалната фигура на тракийската Велика богиня-майка и нейният син, митологически проектирани в двойката К. (Семестра/ Бизие) и Бизас, хероят-эпоним и цар на Бизантион, бива възкресена в идеологическите демонстрации на Константин Велики: елегантно и недискретно той асоциира фигурата на К. – Тихе на града на Бизас със своята собствена майка Елена.□

Зосим (живял в Константинопол по времето на император Анастасий I, 491-518) като описва строителната дейност на Константин във Бизантион, разказва, че в източния ъгъл на Тетрастоон-а (старата агора) императорът построил два храма с колонада и поставил там две култовите статуи на Тихе. Едната, очевидно преизползвана, била тази на Реа, Майката на боговете, която Язон и спътниците му поставили на планината Дидимус, до град Кизик [Zosimus, Historia Nova, 2, 33, р. 97]. Култът на една Велика богиня-майка по своя характер, идентифицирана с Реа като майка на боговете, или Кибела, бил въведен в Бизантион според митографските сведения тъкмо от неговия херос-эпоним Бизас [Hesychius □ fr. 4, §16, р.149 Müller] и той най-вероятно е бил в най-древните си пластове асоцииран с фигурата на К. като негова майка. В другия храм Константин поставил статуя на Fortuna Romana [Zosimus, Historia Nova, 2, 31, р. 97], продължавайки римската традиция. Приписвайки на Бизас строяването на храма на Реа на Тетрастоон-а, Хезихий [Hesychius □ fr. 4, §15, р.149 Müller] добавя, че светилището било известно на местното население като Тихайон, т.е. „храм на Тихе”, което отнася почитането на една велика богиня-майка като патрон на града към най-ранната история на Бизантион:

Hesychius □ fr. 4, §15: Μετὰ δὲ τὴν τοῦ τείχους στεφάνην καὶ τὰ τεμένη τῶν θεῶν ἀλειργάζετο•Ρέας μὲν κατὰ τὸν τῆς Βασιλικῆς □ λεγόμενον τόπον νεῶν τε καὶ □ ἄγαλμα καθιδρύσατο, ὅπερ καὶ Τυχαιὸν τοῖς πολίταις τετιμηται.

Тъкмо там, на Тетрастоон-а, древната агора на Бизас, император Константин издигнал статуя на своята майка Елена, поставяйки я недвусмислено в култовия и митологичен контекст на божествената майка и нейния син – основател на Вечния град.

Ваня Лозанова□

Литература:

Лозанова, 2010: Лозанова, В. Бюзас/Зевксинос Хелиос и преосноваването на Бизантион – сп. История 3, 2010, 9-19

Мушмов 1912: Мушмов, Н. Античните монети на Балканския полуостров и монетите на българските царе. С., 1912

Фол 2001: Фол, В. Byzas–Byzantion: една културно-историческа метафора, В: Морето, културата, фолклорът. Научни четения по хуманитаристика, Бургас '99. Международен фолклорен фестивал, Бургас, 2001, 190-197

Alföldi 1947: Alföldi, A. On the Foundation of Constantinople. – JRS, 1947, vol. 37, 10-16

Alföldi 1948: Alföldi, A. The Conversion of Constantine and Pagan Rome. Oxford, 1948

Avram – Jones 2012: A. Avram, A. – C. P. Jones. An Actor from Byzantium in a New Epigram from Tomis. – ZPE 178, 2011, 126-134.

Cameron, Herrin 1984: Cameron, A., Herrin, J., et al. Constantinople in the Early Eighth Century: the Parastaseis Syntomoi Chronikai. Leiden, 1984

Clarke 2008: Clarke, K. Making Time for the Past: Local History and the Polis. Oxford, 2008, 169-171.

Dagron 1984: Dagron, G. Constantinople imaginaire. Etudes sur le recueil des „Patria.” Paris, 1984

Dagron 1974: Dagron, G. Naissance d'une capitale: Constantinople et ses institutions de 330 à 451. Paris, 1974

Dindorf 1838: Dindorf, G. (Ed.). Procopius. Vol. 3, Bonnae, 1838

Garstad 2005: Garstad, B. The Tyche Sacrifices in John Malalas: Virgin Sacrifice and Fourth-Century Polemical History. – Illinois Classical Studies, Vol. 30, 2005, 83-135

Gilles 1729: P. Gilles. The Antiquities of Constantinople. Trans. John Ball, London, 1729.

Gnecchi 1912: Gnecchi, F. I medaglioni roman. vol. 2, Bologna, 1912.

Lozanova 2011: Lozanova, V. Byzas, Zeuxippos Helios and Refoundation of Byzantion. – Orpheus. Journal of Indo-European and Thracian Studies, 18, 2011, 39-50

Lozanova 2012: Lozanova, V. Constantinople: City of the Sun or the (Re-)Birth Of Byzantion. – Proceedings of the First International Symposium Ancient Cultures in South-East Europe and the Eastern Mediterranean: Megalitic Monuments and Cult Practices. Blagoevgrad, 2012, 76-91

Lozanova 2013: Lozanova, V. Constantine Helios: Between Paganism and Christianity. – In: Serdica Edict (311 AD): Concepts and Realizations of the Idea of Religious Toleration. Eds. V. Vachkova and D. Dimitrov. Sofia, 2013, 163-180

Müller 1861: Müller, C. Geographi Graeci Minores. Volume 2, Parisiis, 1861

Müller 1868: Müller, C. Fragmenta historicorum graecorum, Volume 4, Parisiis, 1868

Preger 1901: Preger, T. (Ed.). Scriptorum originum Constantinopolitarum. vol. 2, Leipzig, 1901 (Patria)

Constantinopolis)

Ramskold 2013: Ramskold, L. Coins and Medallions struck for the Inauguration of Constantinopolis 11 May 330. – <http://www.ni.rs/byzantium/doc/zbornik9/PDF-IX/09%20Lars%20Ramskold.pdf>, 125-157

Staab 2011: G. Staab. Das Grabepigramm des Euelpistos aus Tomi. – ZPE 179, 2011, 97–102.

Strzygowski 1893: Strzygowski, J. Die Tyche von Konstantinopel. – *Analecta Graeciensia*, 1893, 141-153

Wescher 1874: C. Wescher. Dionysii Byzantii De Bospori Navigatione. Parisiis, 1874.